

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Ріппи Сергія Петровича
на дисертацію Романенка Валерія Валерійовича
«Державний податковий ризик-менеджмент як чинник безпеки
вітчизняної економіки», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та
управління національним господарством

1. Актуальність теми дослідження

Економічна безпека держави Україна у значній мірі визначається фінансовою спроможністю, яка формується на основі податкових надходжень. І обсяги, і структура зазначених надходжень залежать від уміння керівництва держави управляти податковими ризиками. Все більш важливу роль у цьому відіграють як питання уточнення термінології, так і конкретні методи виявлення, оцінювання та опрацювання податкових ризиків із метою сприяння ефективному виконанню податковою системою її функцій. Як свідчить досвід країн, які досягли визначного успіху у розвитку своїх систем оподаткування, належний системний розвиток управління податковими ризиками на державному рівні або, іншими словами, системний розвиток державного податкового ризик-менеджменту є однією з основних передумов формування і реалізації ефективної податкової політики, повноцінної реалізації функцій податкової системи. В Україні ще не отримало належного розвитку впровадження ані системи державного податкового ризик-менеджменту, ані відповідного окремого конкретного інструментарію: законодавче тлумачення поняття управління податковими ризиками практично звужене до контрольної-перевірочної роботи з суб'єктами господарювання; методи системного управління податковими ризиками зокрема, а також методи оцінювання податкової політики загалом потребують наукового обґрунтування і нормативно-правового закріплення. Це й обумовлює актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Актуальність обраної теми підкреслюється і тим, що представлене до

захисту дослідження проведено у відповідності до основних наукових напрямів та найважливіших проблем досліджень, затверджених Президією Національної академії наук України, а також основних засад Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», затвердженого 30.09.2019 р. Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження пов'язана з тематикою трьох науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту фінансового права Державної податкової служби, співвиконавцем яких є автор дисертації, а також однієї науково-дослідної роботи ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г. М. Доброва Національної академії наук України». Авторський внесок до їх виконання представлений розробкою науково-методичних підходів системного розвитку державного податкового ризик-менеджменту, а також застосування податкової інструментарію сприяння інноваційному розвитку економіки України.

2. Оцінка змісту та ступеня обґрунтованості наукової новизни, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи

Дисертація складається з трьох розділів, які послідовно і логічно розкривають тему наукового дослідження.

У першому розділі автором розглянуто еволюцію наукових поглядів і практичних підходів означення та оцінювання економічної безпеки національної економіки, роль адміністрування бюджетоутворюючих податків в управлінні процесами економічної безпеки держави, еволюцію наукових засад і практичної реалізації завдань управління ризиками, зокрема податковими, досвід податкового сприяння інноваційному розвитку економіки. Уточнено означення відповідної термінології. Визначені системні складові економічної безпеки національної економіки та їхні окреслені сутнісні характеристики. Розглянуто та зіставлено два підходи формулювання послідовності кроків з управління ризиками: п'ятиступеневого (західна школа) та семиступеневого (українська школа) ризик-менеджменту.

Другий розділ розкриває питання науково-методичного забезпечення

обґрунтування необхідності системного розвитку державного податкового ризик-менеджменту, яке, на відміну від використовуваного нині, передбачає застосування запропонованих у дисертації економіко-математичних інструментів, що дозволяє зменшити вплив суб'єктивного фактору на процеси взаємодії податкових органів із підприємцями. У розділі проведено регресійний аналіз зв'язків низки макроекономічних величин і виявлено залежності, які є ключовими для управління процесами економічної безпеки національної економіки. Сформульовані програмно-цільові підходи оцінювання інноваційної та податкової політики держави в системі економічної безпеки. Сформульовано та запропоновано систему оцінювання якості державного податкового ризик-менеджменту і проведено регресійний аналіз зв'язку економічної безпеки України із якістю державного податкового ризик-менеджменту. Виявлено пряму пропорційну залежність інтегрального індексу економічної безпеки України від індексу якості державного податкового ризик-менеджменту. Фактори податкових ризиків класифіковані.

Виявлено доцільність, із метою зменшення втрат від офшорної мінімізації оподаткування, термінового застосування наступних заходів: (1) затвердження методики мінімізації офшорних податкових ризиків, визначення ризикових суб'єктів зовнішньо-економічної діяльності та юрисдикцій офшорної мінімізації оподаткування; (2) постійний комплексний статистичний ризик-орієнтований моніторинг зовнішньоекономічної діяльності резидентів України; (3) постійне вдосконалення правового регулювання запобігання офшорній мінімізації оподаткування; (4) постійні вивчення, відбір і впровадження передового досвіду протидії офшорній мінімізації оподаткування; (5) упровадження і постійне вдосконалення інформаційно-аналітичної системи автоматизованого відбору резидентів України для анти-офшорних перевірок.

Встановлено доцільність застосування програмно-цільових підходів удосконалення податкової політики України, зокрема шляхом нормативного закріплення темпів покращення запропонованих показників, які охоплюють

чотири рівні оцінювання податкової й інноваційної політики держави: рівень сталого розвитку; нормативно-правовий; політико-економічний; виконавчий.

Доцільними є розробка та затвердження Кабінетом Міністрів України методології розрахунку величини податкового розриву.

Запропоновано методику оцінювання якості ДПРМ в Україні та її оцінки. Сформульовано структуру системи державного податкового ризик-менеджменту з урахуванням усіх керованих державою факторів податкових ризиків.

У третьому розділі реалізований авторський науково-методичний підхід до підвищення рівня економічної безпеки України шляхом удосконалення практики державного податкового ризик-менеджменту та цілеспрямованого сприяння державою інноваційному технологічному оновленню національної економіки – переходові суб'єктів господарювання, секторів і галузей на виготовлення товарів та надання послуг, належних до наступних (відносно переважно розповсюджених нині) шостого та сьомого технологічних укладів.

Відзначено важливість застосування податкових інструментів для сприяння розвитку інноваційної діяльності двох напрямів: (1) зниження ресурсоемності виробництва товарів і послуг, що належать до будь-яких технологічних укладів; (2) утворення та розвиток виробництва товарів та послуг, належного до наступних, відносно переважно розповсюджених нині, технологічних укладів.

Серед досвіду державного податкового ризик-менеджменту, доцільного до впровадження в Україні, виділено перевірені практикою країн Європейського Союзу засоби державного податкового ризик-менеджменту, описано особливості та отримано прогноз наслідків їх імплементації: підвищення рівня економічної безпеки держави, зокрема у її виробничій, соціальній і фінансовій складових.

Виявлено, що упровадження методів ризик-орієнтованої системи адміністрування податків, яке відбувалося при реалізації проекту модернізації державної податкової служби України у 2003–2012 роках, є найважливішим

напрямом розвитку державного податкового ризик-менеджменту. Зазначеним проектом охоплено вдосконалення оцінювання та опрацювання державною значної долі – восьми з десяти видів факторів ПР.

Наголошено, що з вісімдесяти трьох рекомендацій Наглядової ради проекту модернізації державної податкової служби України – міжнародної групи висококваліфікованих експертів, підзвітної КМУ, яка оцінювала процес упровадження проекту модернізації державної податкової служби України, – упроваджена лише частина, а впровадження тридцяти восьми рекомендацій зазначеної Наглядової ради, виділених у дисертації, залишається досі актуальним.

Запропоновані, разом з описом належних етапів імплементації, засоби державного податкового ризик-менеджменту, доцільні для запровадження до інструментарію Державної податкової служби України.

Запропоновані підходи взаємодії, співпраці, Державної податкової служби України з органами державної влади та місцевого самоврядування, а також із суб'єктами господарювання. Побудовано прогноз і обґрунтовано позитивний вплив зазначеної співпраці на виконання ДПС її завдань і функцій.

Можна констатувати, що основне наукове значення дисертації полягає у теоретичному узагальненні та науковому вирішенні проблеми розвитку державного податкового ризик-менеджменту в системі економічної безпеки України. В основу державного податкового ризик-менеджменту покладено принцип виконання податковою системою всіх її функцій, орієнтованого на досягнення цілей сталого розвитку країни.

Висновки автора сформульовані чітко і логічно, усі вони впливають із результатів дослідження. Вони відображають суть і новизну представлених до захисту наукових положень і практичних рекомендацій. Достовірність одержаних результатів підтверджується аналізом напрацювань інших науковців, власними розрахунками та коректним чином зробленими на їх основі висновками.

У дисертації використано широкий спектр методів дослідження, що

свідчить про наявність авторського підходу, особистої точки зору на спосіб розгляду проблеми. Це дозволило запропонувати дієві практичні рекомендації підвищення рівня економічної безпеки національної економіки шляхом системного розвитку державного податкового ризик-менеджменту в Україні.

3. Наукова новизна отриманих результатів

Основними результатами, що мають наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, є:

– розроблені методичні підходи оцінювання якості державного податкового ризик-менеджменту в Україні, яка може бути використана для нормативно-правового регулювання розвитку державного податкового ризик-менеджменту (підрозділ 2.3);

– виявлено залежність інтегрального індексу економічної безпеки України від якості державного податкового ризик-менеджменту і визначені параметри зазначеної залежності, які вказують на те, що зазначена якість є одним із важливих чинників економічної безпеки України (підрозділ 2.3);

– вдосконалено теоретико-методичну складову системи державного податкового ризик-менеджменту: охарактеризовано його об'єкти, суб'єкти, принципи та завдання (етапи); сформульовано методичні, нормативно-правові та організаційно-технічні засади його формування в Україні, пов'язаного зі стимулюванням інноваційного розвитку економіки податковими інструментами, що може бути застосовано для створення та розвитку комплексної системи державного податкового ризик-менеджменту в Україні (підрозділ 1.3);

– уточнено термінологію сфери управління податковими ризиками держави: зокрема, поняття «податковий ризик», «податкова система», «державний податковий ризик-менеджмент», «корупційний податковий ризик», «виклик економічній безпеці держави»; «державний податковий ризик-менеджмент»; «загроза економічній безпеці держави»; «економічна безпека держави»; «небезпека національній економіці»; «податковий ризик»; «податкова система»; «тіньова економіка» (підрозділ 1.3);

– вдосконалено науково-методичне забезпечення податкового стимулювання інноваційного розвитку економіки, адміністрування бюджетоутворюючих податків у контексті зниження операційних ризиків: податків на додану вартість, на доходи фізичних осіб, на прибуток підприємств та акцизного (підрозділ 1.2);

– вдосконалено класифікацію факторів податкових ризиків і економетричні моделі залежності економічної безпеки України від тінізації економіки, а також від суб'єктивної оцінки платниками податків оптимальності податкових ставок, які вказують на значну залежність інтегрального індексу економічної безпеки України від зазначених чинників (підрозділ 2.1);

– вдосконалено рекомендації щодо підвищення рівня економічної безпеки України шляхом застосування передового світового досвіду управління податковими ризиками, які полягають у класифікації засобів (інструментів) управління податковими ризиками і формулюванні послідовності та особливостей упровадження зазначених інструментів в українську практику (підрозділи 1.3 і 3.2);

– одержали розвиток концептуальні підходи застосування програмно-цільових методів оцінювання податкової політики держави, що зосереджені не лише на її фіскальному напрямі, а враховують її вплив на екологічну та соціально-інституційну складові сталого розвитку країни (підрозділ 2.2);

– одержали подальше вдосконалення науково-методичні підходи розвитку державного податкового ризик-менеджменту шляхом удосконалення форм і методів взаємодії Державної податкової служби України із органами державної влади та місцевого самоврядування з метою зниження податкових ризиків (підрозділ 3.3).

4. Достовірність і практична значимість отриманих результатів

Практична значимість отриманих автором дисертації результатів підтверджена відповідними довідками про впровадження. Результати дослідження знайшли своє застосування у навчальному процесі

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (акт № 07-19/87 від 06 грудня 2018 року). Окремі положення й висновки відображені у проміжних і заключних звітах із НДР, які здійснювалися в НДІ фінансового права ДПС України, співвиконавцем яких є здобувач, зокрема:

– «Підвищення адміністративної та фіскальної ефективності справляння екологічного податку в Україні» (номер державної реєстрації 0113U002052, довідка від 27 грудня 2013 року № 348/01-26);

– «Вдосконалення системи оцінки ризиків, пов'язаних з державним боргом» (номер державної реєстрації 0112U005558, довідка від 26 грудня 2012 року № 364/01-26);

– «Тіньова економіка та оцінка ризиків втрати податкових надходжень» (номер державної реєстрації 0112U003200, довідка від 17 травня 2012 року № 130/01-26).

– Результати дисертаційного дослідження прийняті до практичного застосування Державною фіскальною службою України (довідка № 26-01-03-14/3 від 18 квітня 2019 року), а також ТОВ «Джоз філд» (довідка № 04 від 09 вересня 2018 року).

5. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій розв'язано важливе наукове завдання щодо теоретичного узагальнення та наукового вирішення проблеми зміцнення економічної безпеки України шляхом розвитку державного податкового ризик-менеджменту. В основу державного податкового ризик-менеджменту покладено принцип виконання податковою системою всіх її функцій, орієнтованого на досягнення цілей сталого розвитку країни.

Наукові результати, викладені у дисертації, які виносяться на захист, отримані автором особисто. Повний обсяг дисертації становить 258 сторінок, матеріал ілюструють 13 таблиць і 14 рисунків.

Обсяг, структура та оформлення дисертації та автореферату в цілому

відповідають установленим вимогам щодо кандидатських дисертацій. Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної праці.

Автореферат є ідентичним дисертації за структурою і висновками.

6. Повнота викладу основних результатів у наукових виданнях

Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційної роботи опубліковано у 32 наукових працях загальним обсягом 9,05 д. а., із яких 8,1 д. а. належить особисто автору. Із них: 10 статей у наукових фахових виданнях, 1 – в іноземних виданнях, 21 – у матеріалах науково-комунікативних заходів (науково-практичних конференцій, семінарів і круглих столів). Ключові положення дисертації оприлюднені на 21 науковому комунікативному заході.

Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, які належать особисто автору. Основний зміст, висновки та рекомендації дисертації повною мірою відображені у змісті автореферату.

7. Дискусійні положення та зауваження за змістом дисертації

При всіх наукових здобутках дисертанта слід відзначити наступні дискусійні моменти:

1. У дисертації не проведено дослідження відповідності запропонованих автором інструментів державного податкового ризик-менеджменту чинним нормативно-правовим актам Європейського Союзу. Це важлива складова аналізу для будь-якої країни, яка собі ставить за мету подальшу євроінтеграцію. Крім того, варто було б більше уваги приділити аналізу досвіду державного податкового ризик-менеджменту країн Азії, наприклад, Японії, Кореї, Китаю.

2. Автором практично не приділено уваги проблемам еволюції криптовалют. Це важливо, адже зазначена проблематика у сфері фінансів набирає дедалі більшої ваги, а у межах управління ризиками сплати податків застосування такого інструмента, як криптовалюта, здатне істотно вплинути на підвищення рівня повної та своєчасної сплати податків. Крім того, поза

межами уваги дисертанта опинилася і проблематика оподаткування криптовалютного бізнесу.

3. Деякі сумніви викликає висновок автора про негайне підвищення рівня інтегрального індексу економічної безпеки України внаслідок запровадження запропонованого ним інструментарію державного податкового ризик-менеджменту. Навіть за умови надійності кореляційно-регресійних моделей, за допомогою яких автором отримані приведені у дисертації залежності, слід обов'язково врахувати певний часовий лаг, із яким відбуваються зміни у соціально-економічних системах.

4. Важко погодитися із позицією автора щодо великого значення впровадження уточненої ним термінології до законодавства, у контексті збільшення рівня податкових надходжень і покращення виконання податковою системою інших її функцій.

5. Програмно-цільові підходи оцінювання та розвитку державної податкової політики, запропоновані автором у дисертації, для свого впровадження вимагають повноважень Прем'єр-Міністра України і відповідного переходу центральних органів виконавчої влади від до взаємоузгодженої діяльності, спрямованої на довгостроковий комплексний економічний розвиток країни.

6. Певного уточнення потребують окремі позиції дисертації. Наприклад, не зовсім зрозуміло, про яку саме співпрацю йдеться на сторінці 53.

Однак, зазначені зауваження не зменшують цінність отриманих автором результатів і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

8. Загальний висновок

Дисертація Романенка Валерія Валерійовича на тему «Державний податковий ризик-менеджмент як чинник безпеки вітчизняної економіки» є самостійним, завершеним, цілісним і логічним за структурою науковим дослідженням. Поставлену мету досягнуто, завдання розв'язані та висвітлені у заключних висновках і наукового, і прикладного характеру, наукові публікації відображають основний зміст дисертації.

Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Нові наукові положення, висновки та рекомендації, одержані у ході дисертаційного дослідження, у сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання щодо розробки комплексної методики впровадження та системного розвитку державного податкового ризик-менеджменту з метою підвищення рівня економічної безпеки України.

За змістом, оформленням, важливістю та глибиною вирішення наукових проблем представлена дисертація відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертацій, визначених пунктами 9,11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, Романенко Валерій Валерійович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

професор кафедри інформаційних систем в економіці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, д. е. н., професор

[Handwritten signature]
С. П. Ріппа

